

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی فرهنگ و زبان‌های باستانی

بررسی بند های ۲۹۰ تا آخر دینکرد ششم، متن

پهلوی، حرف نویسی، آوانویسی، ترجمه و

واژه‌نامه ریشه شناسانه

به وسیله‌ی

زهرا رجب‌پور شیرازی

استاد راهنما

دکتر فرخ حاجیانی

آبان ماه ۱۳۹۰

به نام خدا

## اظہارنامہ

اینجانب زہرا رجب پور شیرازی دانشجوی رشته‌ی فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی اظہار می‌کنم که این پایان‌نامہ حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم که تحقیق و موضوع پایان‌نامہ‌ام تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامہ مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: زہرا رجب پور شیرازی

تاریخ و امضا: ۱۳۹۰/۱۰/۱۲



به نام خدا

بررسی بند های ۲۹۰ تا آخر دینکرد ششم، متن پهلوی، حرف نویسی، آوانویسی،  
ترجمه و واژه‌نامه ریشه شناسانه

به کوشش  
زهرا رجب‌پور شیرازی

پایان‌نامه  
ارائه شده به معاونت تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی  
از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد


در رشته‌ی  
فرهنگ و زبان‌های باستانی

از دانشگاه شیراز


شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی کمیته‌ی پایان‌نامه، با درجه‌ی: عالی

دکتر فرخ حاجیانی، دانشیار بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی  


دکتر گلنار قلعه‌خانی، استادیار بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی  


دکتر حسین نجاری، استادیار بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی  


آبان ماه ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم که همواره مشوقم بوده‌اند و همسر مهربانم که  
در راه نگارش این تحقیق مرا یاری کرد.

## سپاسگزاری

سپاس شایسته ایزد دانا و تواناست که انسان را آفرید و به او نیروی خرد، داد تا فراگیرد. اکنون که این پژوهش به پایان رسیده است، بر خود وظیفه می‌دانم که سپاسگزار و قدردان رهنمودهای بی دریغ استادان گرانقدرم باشم. بی شک بدون راهنمایی‌های این عزیزان، این تحقیق به فرجام نمی‌رسید. از این رو، از جناب آقای دکتر فرخ حاجیانی به عنوان استاد راهنما، که با صبر و دلسوزی، مرا در انجام این پژوهش راهنما بوده‌اند و از سرکار خانم دکتر گلنار قلعه‌خانی و جناب آقای دکتر حسین نجاری، به عنوان اساتید مشاور، نهایت سپاس را دارم و از سرکار خانم دکتر کتایون نمیرانیان قدردانی خود را ابراز می‌کنم و برای همه آنها بهروزی و پیروزی آرزو می‌نمایم.

## چکیده

بررسی بند های ۲۹۰ تا آخر دینکرد ششم، متن پهلوی، حرف نویسی، آوانویسی، ترجمه و واژه‌نامه ریشه شناسانه

به کوشش

زهرا رجب‌پور شیرازی

پس از تدوین اوستا و ترجمه آن به زبان پهلوی، نوشته‌های زیادی درباره موضوعات مختلف به آن زبان انجام شده است. از جمله این نوشته‌ها دینکرد است که از آن با نام "دانشنامه بزرگ دینی زرتشتیان" یاد می‌شود. این کتاب بزرگ به نُه کتاب تقسیم شده است که موضوع این پژوهش، بررسی بندهایی از کتاب ششم است. در کتاب ششم، سخن از اخلاقیات است و ویژگی‌های مختلف در آن ستایش یا نکوهش شده‌اند. از آنجا که اخلاقیات در دیدگاه‌ها و ادیان مختلف وجود دارند، می‌توان گفت که بیشتر مطالب مطرح شده در این دینکرد، کلی بوده و نگاهی جهان شمول دارد. در این پژوهش، ابتدا به بررسی متن اصلی قسمتی از دینکرد شش پرداخته شده است. در فصل بعد، متن بر اساس فرهنگ کوچک زبان پهلوی حرف نویسی و در فصلی جداگانه نیز، آوانویسی شده است. فصل بعد شامل ترجمه متن است که در آن سعی شده وفاداری به متن اصلی حفظ شود، حتی اگر گاهی از فصاحت کلام کاسته شده است. در پایان، فصلی به واژه‌نامه ریشه شناسانه اختصاص یافته است که در آن واژه‌ها از نظر دستوری و ریشه شناختی بررسی شده‌اند. بی‌شک استفاده از این ریشه و صورت‌ها برای ساخت واژگان تازه به زبان فارسی نو کمک خواهند کرد.

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲.....	فصل اول: مقدمه.....
۲.....	۱-۱- کلیات.....
۶.....	۲-۱- هدف تحقیق.....
۶.....	۳-۱- اهمیت تحقیق.....
۷.....	۴-۱- مروری بر تحقیقات انجام شده.....
۸.....	۵-۱- روش تحقیق.....
۱۰.....	فصل دوم: حرف نویسی.....
۵۰.....	فصل سوم: آوانویسی.....
۸۵.....	فصل چهارم: ترجمه فارسی.....
۱۳۲.....	فصل پنجم: واژه‌نامه ریشه شناسانه.....
۳۳۸.....	فصل ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
	- فهرست منابع
۳۳۹.....	- منابع فارسی.....
۳۴۱.....	- منابع لاتین.....
۳۴۳.....	پیوست: متن پهلوی.....



## فهرست نشانه‌های اختصاری

ر.ک. = رجوع کنید به

قس = قیاس کنید

م. = میلادی

ه. ق. = هجری قمری

# فصل اول

## مقدمه

### ۱-۱- کلیات

گروه زبان‌های ایرانی زیرمجموعه‌ای از زبان‌های "هند و ایرانی" است که خود آنها زیرمجموعه زبان‌های "هند و اروپایی" هستند. از لحاظ تحول تاریخی برای زبان‌های ایرانی سه دوره باستان، میانه و جدید در نظر گرفته می‌شود. دوره باستان از زمان نگارش گاهان (احتمالاً حدود سده ۱۲ تا ۱۰ ق. م.) آغاز می‌شود و در اواخر دوره هخامنشی (حدود ۳۰۰ ق. م.) پایان می‌پذیرد. از این دوره، از دو زبان اوستایی و فارسی باستان آثار مکتوبی در دست است. کتاب اوستا به زبان اوستایی و کتیبه‌های پادشاهان هخامنشی به زبان فارسی باستان، عمده‌ترین این آثار هستند. دوره میانه از اواخر دوره هخامنشی آغاز می‌شود و در اوایل دوره اسلامی (قرن هفتم م.) پایان می‌پذیرد، اما نگارش به زبان‌های این دوره تا قرن سوم و چهارم هجری و در مواردی (مانند زبان خوارزمی) تا قرن هفتم هجری نیز ادامه داشت. زبان‌های معمول این دوره، بنابر موازین زبانی و جغرافیایی به دو گروه زبان‌های شرقی و غربی تقسیم می‌شوند. زبان‌های شرقی شامل دو شاخه شمالی و جنوبی هستند. زبان‌های خوارزمی و سغدی، زبان‌های شرقی شمالی و سکایی و بلخی، زبان‌های شرقی جنوبی هستند. زبان‌های غربی نیز به دو شاخه شمالی و جنوبی تقسیم می‌شوند. شاخه غربی شمالی در قلمرو اشکانیان یا پارت‌ها رواج داشته است که آن را پهلوانیگ، پهلوی اشکانی یا پارتی می‌نامند. شاخه غربی جنوبی در اصل، زبان متداول در فارس، در دوره ساسانیان بوده که در نواحی دیگر گسترش یافته است. دانشمندان جدید این زبان را در مقایسه با زبان فارسی باستان و فارسی جدید، فارسی میانه می‌نامند، ولی بنابر سنت، نام آن پهلوی است. دوره جدید از اواخر دوران ساسانیان آغاز شده و تاکنون ادامه دارد. مهمترین زبان این دوره زبان فارسی است که زبانها و لهجه‌های گوناگونی در آن وجود دارند (آموزگار- تفضلی، ۱۳۸۲: ۱۱ - ۱۲).

یکی از مهمترین آثار مکتوب دوره میانه، دینکرد است. دینکرد از نظر لغت به معنی "نگارش دینی" است. منظور از دین، کتاب دینی اوستا و زند اوستا است که نشان می‌دهد دینکرد بر پایه متن‌های اوستا و ترجمه‌های آن تدوین شده است. دینکرد مطالب گوناگونی را در بر دارد و به درستی می‌توان آن را دانشنامه مزدیسنا نام نهاد (آموزگار- تفضلی، ۱۳۸۶: ۱۷).

این کتاب پس از برافتادن سلسله ساسانی دچار آشفستگی و پراکندگی شد، تا اینکه "آذر فرنبغ فرخزادان" (Ādur Farrōbāy Farroxzādān) پیشوای بزرگ دین زرتشتی، همزمان با خلافت "مأمون عباسی" (۱۹۸-۲۱۸ ه. ق.، ۸۱۳-۸۳۳ م.) به گردآوری و تنظیم مجدد این کتاب پرداخت. بی شک پس از ظهور اسلام، پیشوایان زرتشتی شروع به نوشتن و به کتابت در آوردن مطالب مربوط به دین خود کردند، چراکه تا قبل از آن علوم دینی سینه به سینه و بر طبق سنت، شفاهی منتقل می‌شد. پس از چندی به سبب آسیب و گزندگی که به آذرفرنبغ فرخزادان رسید، او نتوانست کار نوشتن را به پایان برساند، به همین دلیل روحانی بزرگ دیگری از همان خاندان به نام "آذرباد" پسر "امید (امیت)" (Ādurbād ī Ēmētān) همزمان با خلافت "معتمد عباسی" (۲۵۶-۲۷۹ ه. ق.) کار جمع آوری دینکرد را در سال ۲۶۸ ه. ق. برابر با ۸۸۱ م. به اتمام رسانید و آن را "دینکرد هزار فصل" نامید (همو: ۱۷-۱۸؛ اوشیدری، ۱۳۷۱: ۲۸۷).

آذر فرنبغ فرخزادان که او را به عنوان آذرباد یاد می‌کنند و تدوین کننده دینکرد است، در تاریخ زرتشتیان شخص شناخته شده و نامداری است. او در قرن سوم هجری (نهم میلادی)، موبدان موبد فارس بوده است. درباره آذرباد امیدان، اطلاع دقیقی در دست نیست. در بندهشن، او را به عنوان شخصی، همزمان با "زادسپرم"، نگارنده گزیده‌های زادسپرم، معرفی می‌کنند که زمان او حدود قرن سوم هجری (نهم میلادی) است. این شخص در فصل آخر کتاب سوم دینکرد، خود را پیشوای بهدینان معرفی کرده است (آموزگار، تفضلی، ۱۳۸۶: ۱۸-۱۹).

مجموعه دینکرد شامل حدود ۱۶۹۰۰۰ واژه است که در ابتدا به ۹ کتاب تقسیم شدند اما از میان آنها کتاب‌های اول، دوم و بخشی از کتاب سوم از میان رفته است. موضوع کتاب‌های سوم تا پنجم بیشتر درباره دفاع از دین زرتشتی است. موضوع کتاب‌های هفتم تا نهم به یزدانشناسی تفسیر گرایانه اختصاص دارد.

در کتاب ششم که موضوع اصلی این پژوهش است، درباره اخلاقیات سخن به میان آمده است. این کتاب مجموعه‌ای از اندرزهاست و کل آن را در اصل خلاصه‌ای از برش نسک می‌دانند. واژه‌های اندرز و پند، به طور کلی مشخص کننده شاخه مهمی از ادبیات پهلوی هستند که به صورت ادبیات تعلیمی در فارسی جدید ادامه دارند. اندرزنامه‌های زیادی در میان متون ادبیات پهلوی وجود دارند که هدف اصلی آنها تعلیم دادن، نصیحت کردن و پند دادن است. این نصیحت و پندها برای این است که افراد رفتار مناسبی را درباره موضوعات مختلف همچون دین، زندگی روزانه و کشور یا سرزمینشان از خود بروز دهند. موضوعات اصلی موجود در اندرزها، بیشتر شامل ساختارهای مربوط به اخلاق و رفتار مزداپرستی، نصیحت‌هایی درباره رفتار در زندگی روزانه و نیز قوانین مربوط به نجابت و رفتار شایسته فردی است.

روش مطرح شدن این اندرزها، مختلف است. گاهی در غالب یک داستان آورده می‌شوند که در آن یک گوینده دانا، موضوعی را طرح می‌کند، اتفاقات مربوط به آن را ذکر کرده و در نهایت

نیز از آن نتیجه‌گیری می‌کند و مورد اندرزی را به طور خلاصه و کاملاً واضح بیان می‌نماید. گاهی نیز شکل متن به صورت پرسش و پاسخی است که میان استاد و شاگرد یا دانا و فرزند مطرح می‌شود. در اینگونه متن‌ها، موضوعات به صورت صریح و کلی پرسیده می‌شوند و سپس آن دانای کل پاسخ را می‌گوید. می‌توان گفت که مخاطب این پاسخ نه تنها آن فرد پرسش کننده است بلکه همه انسانها هستند. برخی اوقات نیز، معمایی مطرح می‌شود که از طرف آن فرد دانا، راه حل برای آن ارائه می‌گردد.

موضوع اصلی بیشتر متون اندرزی، خرد است. خرد در بیشتر مواقع با مفهوم پیمان همراه است. منظور از پیمان همان عمل به اعتدال است، یعنی این که فرد همواره راه وسط را در پیش گرفته و از زیاده‌روی خودداری کند. خرد از راه تجربه و عمل به پیمان کسب می‌شود و کسی که از زیاده‌روی‌ها دوری کند می‌تواند تجربیات بسیار خوبی بدست آورد که هم برای خود آن شخص مفید است و هم برای دیگران. با دنبال کردن پندهای دانایان، فرد از تکرار اشتباهات و ضرر رساندن به خود دور می‌شود، چراکه این پندها منابع سرشاری از تجربیات افراد بالغ هستند.

متن دینکرد ششم توسط شائلو شاکد (Shaul Shaked) بررسی شده است. اثر شاکد شامل آوانویسی، ترجمه، یادداشت‌ها و واژه‌نامه است. وی مقدمه مفصلی بر کتاب خود نگاشته که در آن جملات این کتاب را به دو گروه دینی و غیر دینی تقسیم می‌کند که برخی از عبارات در آن تکرار می‌شوند.

همچنین شاکد، به توضیح ادبیات اندرزی عصر ساسانیان می‌پردازد. او نویسندگان معروفی از جمله "آذرباد مهرسپندان" را معرفی کرده و به بیان نام آثار آنها پرداخته است. شاکد دینکرد ششم را مجموعه‌ای کامل از اندرزها می‌داند که برخلاف دیگر کتب اندرزی که مخاطبی عام دارند، این کتاب مخصوص افرادی در سطح خرد و تفکر بالاتر است. مطالب موجود در دینکرد ششم، همچون بسیاری دیگر از منابع موجود عصر ساسانی، هم بر سنت شفاهی تکیه دارند و هم بر اساس برخی سندهای نوشته شده ادبی هستند. کتاب به صورت "آنچه که توسط دانایان انجام شده و مربوط به دین زرتشتی است"، معرفی می‌شود که بیشتر آنها بر اساس اوستاست. منظور از "دانایان" در این کتاب شاید همان پیشینیان دانا باشد که با لفظ پهلوی pōryōtkēšān آورده شده است. در بندهای نخست این واژه به صورت "ایشان این را نیز چنین پنداشتند" ترجمه شده است. در کنار این بندها، بندهایی نیز وجود دارند که نام گویندگان آنها به صراحت آورده شده‌اند، همچون آذرباد مهرسپندان، آذرباد زرتشتان، بخت آفرید و غیره که همه آنها نویسندگان دیگر اندرزها در دیگر متون هستند. همچنین نام برخی دیگر از افراد معروف دوره ساسانیان در دیگر بندها به چشم می‌خورد. همانطور که گفته شد بیشتر این اندرزها از متون اوستایی سرچشمه می‌گیرند لذا می‌توان چنین پنداشت که متون اندرزی که به زبان اوستا بوده‌اند از میان رفته و تنها ترجمه‌های آنها به زبان پهلوی باقی مانده

است. دینکرد ششم در برخی از قسمت‌های خود انعکاسی از اندرزهای اوستا را نگه داشته است؛ به بیان دیگر برخی از قسمت‌های این دینکرد، تفسیری از بخش‌های پیچیده اوستا (زند اوستا) هستند اگرچه به ندرت به طور واضح به آن اشاره می‌شود. (شاکد، ۱۹۷۹: صفحه ۱۵-۱۸ از مقدمه).

شاکد دینکرد ششم را به شش بخش تقسیم می‌نماید: بخش نخست از ابتدای متن تا برگ A6d به موضوعات دینی با تأکید بر پرهیزگاری فردی و تعبد در برابر ایزدان اختصاص دارد. بخش دوم از برگ B1 تا برگ B47 موضوعاتی چون آفرینش‌های اورمزد و اهریمن، خرد و دانایی، اعتدال (paymān) و افراط (frēhbūdīh) که در برابر هم قرار دارند را در بر می‌گیرد. بخش سوم از برگ B48 تا برگ C47 به لحاظ موضوع با بخش دوم مرتبط است، زیرا این بخش به هرچه عملی‌تر کردن اخلاقیات اختصاص دارد. بخش چهارم از برگ C48 تا برگ C83 حول محور یک رشته صفات یا اعمال مختلف می‌گردد. بخش پنجم برگ D1 تا D12 مشتمل بر نام‌های مؤلفان و حکایات آموزنده اخلاقی است و آخرین بخش، یعنی بخش ششم از برگ E1 تا E45 مجموعه‌ای از جملات قصار با درون مایه‌های گوناگون دینی است (شاکد، ۱۹۷۹: صفحه ۲۰-۲۲ از مقدمه).

به طور کلی اندرزهای این کتاب بیشتر بر رفتار افراد تکیه دارند و به اصول عقاید دینی به ندرت اشاره می‌کنند. در نخستین بندها، اندرزهایی از سوی دانایان برای عموم مردم مطرح شده است. شیوه بیان در برخی از آنها ساده و در بعضی دیگر پیچیده است. در ادامه بندهایی مشاهده می‌شوند که واقعیت‌هایی را درباره عالم هستی و زندگی روزانه ما با صراحت متذکر می‌شوند. در این بندها توضیحاتی راجع به اورمزد و آفریدگان او و همچنین اهریمن و پلیدی‌هایش وجود دارند. پس از آن بندهایی قرار دارند که به ذکر نتیجه حتمی برخی از کردار می‌پردازند؛ برای مثال، تنهایی، سرنوشت کسی است که حسادت می‌ورزد و یا همواره زیان به کسی می‌رسد که ناراست و دروغ می‌گوید. در ادامه متونی هستند که برای نشان دادن یک ویژگی اخلاقی به ذکر یک داستان آموزنده می‌پردازند. البته تعداد این بندها محدود است اما به نظر نگارنده استفاده از این شیوه بسیار کاربردی و عملی است چراکه در این نوع بیان علاوه بر مطرح کردن ویژگی اخلاقی راه و روش رسیدن به آن نیز در غالب یک مثال آورده می‌شود. در انتها نیز همچون ابتدای متن، یک گوینده دانا و باتجربه، پندهایی را به صورت کوتاه و تعلیمی بیان می‌کند. چنین شیوه بیانی باعث می‌شود که اهمیت آن ویژگی در ذهن خواننده بالاتر برود و این صراحت بیان خواننده را هرچه بیشتر، ملزم به رعایت کردن آن خلق بنماید.

در متن دینکرد ششم، واژگانی وجود دارند که خاص دین زرتشتی هستند و اغلب در فارسی نو معادل و هم معنایی برای آنها وجود ندارد؛ همچون āsrōnān, pādīfrāh, paymān و pōryōtkēšān. در ترجمه این واژه‌ها سعی شده تا از یک معادل معنایی نزدیک به آن استفاده شود و یا اینکه خود واژه آورده شده است.

به دلیل اهمیت ویژه‌ای که این متن از نظر فرهنگی، تاریخی و زبانشناسی دارد، در این پژوهش به بررسی بندهایی از دینکرد ششم خواهیم پرداخت.

متن اصلی دینکرد در این پژوهش از چاپ مَدَن، که مورد استفاده اصلی در مطالعات کتاب دینکرد است و بر اساس نسخه B می‌باشد، تهیه شده است. با توجه به دست نویس بودن متن پهلوی و نیاز به تصحیح برخی از واژه‌ها، صورت اصلاح شده آنها، در زیرنویس متن پهلوی آورده شده اند. متن پهلوی در آخر پژوهش به صورت پیوست قرار دارد.

در دو فصل بعد که به ترتیب شامل حرف نویسی و آوانویسی هستند، شیوه مکنزی در فرهنگ کوچک زبان پهلوی برای آنها بکار رفته است. روش دسته‌بندی بندها برطبق روش شاکد و با توجه به عبارت آغازی آنها است. همچنین در بررسی ریشه‌شناختی واژه‌ها منابع مختلفی از جمله دستورنامه پهلوی نیبرگ و فرهنگ زبان پهلوی فره‌وشی، بکار رفته است و جهت ریشه‌شناسی افعال، علاوه بر منابع یاد شده، از فرهنگ ریشه‌شناختی فعل‌های زبان پهلوی منصوری و نیز فرهنگ ریشه‌شناختی فعل‌های ایرانی چئونگ استفاده شده است. لازم به ذکر است که در فصل پنجم، واژه‌نامه، ترتیب واژه‌ها بر اساس ترتیب حروف الفبای انگلیسی است.

### ۱-۲- هدف تحقیق

هدف از انجام این پژوهش ارائه یک اثرکامل درباره دینکرد ششم است که متن را علاوه بر آوانویسی، حرف نویسی و ترجمه کند و به توضیح ریشه شناسانه درباره واژگان متن بپردازد. از آنجا که تحقیق درباره زبان فارسی میانه مورد علاقه بسیاری از پژوهندگان است، لذا نگارنده امید دارد که انجام این پژوهش مورد استفاده دیگر پژوهشگران قرار گیرد.

### ۱-۳- اهمیت تحقیق

از آنجا که دینکرد دایرة المعارف بزرگ دین زرتشتی است، اهمیت پژوهش در این زمینه به ذهن نگارنده رسید. این کتاب مجموعه ای کامل از آرا و عقاید دینی زرتشتی است. میدانیم که دین زرتشتی همواره بر سنت شفاهی تکیه داشته است اما پس از ظهور دین اسلام در عصر ساسانیان و خطر از میان رفتن دین زرتشتی، حفظ آثار گذشتگان مهم و ضروری به نظر رسید. کتاب بزرگ دینکرد نیز جزء یکی از همین آثار است. این اثر از نظر تاریخی و فرهنگی برای پژوهندگان ایرانی و غیر ایرانی تاریخ و فرهنگ ایران اهمیت پیدا می کند.

اضافه بر این، چون در زبان فارسی اثری کامل و جامع در زمینه دینکرد ششم وجود ندارد که در آن همه بندها به طور کامل ترجمه شده باشند و واژه‌ها از نظر دستوری و ریشه شناسی تجزیه و تحلیل شده باشند، لذا نگارنده خود را ملزم به انجام پژوهش در این زمینه دید. درباره دینکرد ترجمه‌ها و تفاسیری وجود دارند اما کتابی که به طور کامل دینکرد ششم را مورد بررسی قرار داده باشد و به تفسیر و توضیح راجع به واژگان و ترجمه و حرف نویسی متن پرداخته باشد در دست نیست.

#### ۱-۴- مروری بر تحقیقات انجام شده

متن دینکرد دوبار ویرایش شده است. نخستین ویرایش را "دستور پشوتن بهرامجی سنجانا" انجام داده است. وی در طول عمرش ۸ جلد از این کتاب را در سالهای ۱۸۶۹ تا ۱۸۹۷ میلادی منتشر نمود. با انتشار جلد‌های نهم تا نوزدهم به دست پسرش داراب، در سال ۱۹۲۸ متن دینکرد کامل شد.

د. م. مدَن (D. M. Madan) نیز متن دینکرد را در دو جلد منتشر نموده است. در سال ۱۹۶۶ م. ج. درسدِن (M. J. Dresden) دست نویس B را با افزودن برگه‌های مفقود شده به آن، به صورت عکسی به چاپ رسانید.

نخستین ترجمه‌های دینکرد را ل. س. کاسارتلی (L. C. Casartelli) (برخی از فصل‌های کتاب سوم) و ی. و. وست (E. W. West) در سال ۱۸۹۷ (بخشی از آغاز کتاب پنجم و کتاب‌های هفتم تا نهم) را انجام دادند.

ج. دومناس (J. de Menasce) کل کتاب سوم را در سال ۱۹۵۸ به زبان فرانسه برگرداند. م. موله (M. Molé) در سال ۱۹۶۷ کتاب هفتم و بخشی از کتاب پنجم را ترجمه کرده است. ش. شاکد (S. Shaked) کتاب ششم را در سال ۱۹۷۹ آوانویسی و به زبان انگلیسی ترجمه کرد. او همچنین در مقدمه کتاب توضیحاتی راجع به دینکرد و موضوعات مختلف آن می‌دهد. اثر بزرگ شاکد، شامل واژه نامه و نیز قسمت یادداشتهای آن نیز می‌باشد. احسان یارشاطر مقدمه ای بر کتاب شاکد نوشته است که در آن به توضیح وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران در زمان تألیف دینکرد می‌پردازد. وی موضوعات مختلف نه کتاب دینکرد را مطرح کرده و به تشریح قسمت‌های مختلف دینکرد ششم می‌پردازد.

قطعات بشمارای را ه. و. بیللی (H. W. Bailey) و ر. س. زرنر (R. C. Zaehner) ترجمه و تفسیر کرده اند.

ف. ژینیو (P. Gignoux) در سال ۱۹۹۶ در مقاله خود دینکرد توضیحاتی راجع به کتاب‌های مختلف دینکرد و موضوعات آنها ارائه داده است.



احمد تفضلی و ژاله آموزگار کتاب پنجم را در سال ۱۳۸۶ و برخی از بخش‌های کتاب‌های هفتم و نهم را در اثری به نام *اسطوره زندگی زرتشت* در سال ۱۳۷۰ به فارسی برگردانده‌اند. راشد محصل دینکرد هفتم را در سال ۱۳۸۹ حرف نویسی، آوانویسی و ترجمه کرده است. وی به شرح وقایع دینکرد هفتم که در واقع شرح زندگی زرتشت است می‌پردازد. واژه‌نامه‌ای بسامدی نیز در انتها وجود دارد.

تیمور قادری قسمتهایی از دینکرد ششم را به صورت ترجمه در سه مقاله با نام‌های *گفتارهای راستین دانایان در دایره المعارف اخلاق ایرانی (دینکرد ششم)* با چهل گفتار از این اثر فارسی میانه (۴۳۳-۴۷۷) ، *دمی با پیشینیان و نخستین دانایان و همچنین پندهای نخستین دانایان در دایره المعارف مزدیسنی (دینکرد ششم)* همراه با پنجاه گفتار از این اثر فارسی میانه (۳۷۷-۴۳۲) در سال ۱۳۸۲ ارائه داده است.

## ۱-۵- روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش کتابخانه‌ای است. به این ترتیب که نگارنده با مراجعه به کتاب‌های مختلف فارسی و غیر فارسی، مطالب مناسب را برای انجام پژوهش گردآوری کرده است. سپس این مطالب به صورت فیش‌های جداگانه‌ای ذخیره شده‌اند. در نهایت نیز، آنها به ترتیب اولویت مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

در صورت وجود ابهام سعی شده است تا از متن پهلوی استفاده شود. شیوه ترجمه وابسته به متن است که در پایان آن نیز، یادداشت‌هایی در مورد برخی از کلمات قرار دارند. برای بررسی ریشه شناسانه لغت‌ها، آنها را در فیش‌های جداگانه‌ای یادداشت نموده تا از نظر دستوری بررسی شوند و معنی، ریشه و سیر تحولی واژه از گذشته تا امروز در آن‌ها نوشته شود.

## فصل دوم

## حرف نویسی

### 290

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK hm'y AMT GBRA MNDOM Y Pl'lw'n'  
LALA Mynyt' W YMRRWNyt' OBYDWNyt' ADYN' LWTE lwšnyh Y hc-  
š LALA whšyt AP-š plc'nk' YHWWNyt' BYN OL dyn' Y hm'y AMT  
GBRA MNDOM 'p'lw'n' LALA mynyt' W YMRRWNyt' OBYDWNyt'  
ADYN' tm1 hc-š LALA YATWNyt' W BYN GBRA W dyn' LALA  
YKOYMWNYt W GBRA dyn' km HZYTWNYt.

### 291

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK 'whrmzd hwt'y AMT-š pltwm ANŠWTA  
krt' ADYN'-š plm'n 'wgwn YHBWNt' AYK PWN ZNE twhš'k'  
YHWWNyt AYK lwb'n bwcyt ADYN-š t'n CBW' Y tn' LNE PWN mdy'n  
OBYDWNm ME lwb'n' bwhtn' ywdt' MN LKWM LA wcylyt W  
ANŠWTA 'wgwn' wyd'p'n HWE'd AYK CBW Y gytyk BNPŠE QDM  
twhšynd W CBN Y lwb'n 'pst'n' OL yzd'n' OBYDWNty.

### 292

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK ZK Y dlgws ANŠWTA HT' KN 'gdyn'  
'ywp LA pl'wn' lwbšn' ADYN-c-š 'wbš YHBWNšn W MNW YHBWNyt  
PWN b'hl Y NPŠE ZK dlwešn Y nyd'c KRYTWNd MN gyh'n' bwt BRA  
krt' AP-š pytyd'lk' W wznd MN NPŠE spwht' YHMTWNyt W MN-c tn' Y  
OLE LA YLYDWNyt ZK AYŠ Y nyd'cwndyh YHMTWNyt.

### 293

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK 'twhr' plwbg PWN 'slwn'n g's krt'  
YKOYMWNYt AP-š'n 'twr' gwšnsp' PWN 'ltyšt'lyh g's krt'  
YKOYMWNYt W 'twr' bwleynmtr' PWN w'stlywšyh g's krt'  
YKOYMWNYt.

### 294

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK twhš'k' YHWWNšn' 'tlwc PWN  
hmpwrskyh Y LWTE ŠPYL'n' AYK OD ZK OŠMENyt'k' MN hmpwrskyh  
Y p'tkwck' BYN LOYT 'pyltl gw'lyhyt' AYK hwrtd' W 'mwrtd'.

**295**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK plw'hl Y zltwhšt Y spyt'm'n PWN hwm blswm t'k' YKOYMWNyt AP-š nyd'dšn PWN 'thš Y wlhl'n'.

**296**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK my'zd stwlyh yzd'n' W 'thš Y wlhl'n' stwlyh Y g'hwkmlt' W g's'nb'l stwlyh Y dyn'.

**297**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK wyhyck' PWN ZNE cym krt' YKOYMWNyt OL PYŠ YHWWNyt 'hlmn' OL AHL krt' 'hlmn' PWN CBNY 'whrmzd QDM YKOYMWNyt W LA twb'n' YHWWNyt 'pdwm 'hlm' BRA 'psyhyt.

**298**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK KRA KRA ANŠWTA ZNE 5 MNDOM YDOYTWNstn' bwyšk'lyh W MNW LA YDOYTWNyt ywk' ZNE AYK ME HwE'm ANŠWTA HwE'M 'ywp' ŠDYA. w'ywk' ZNE AYK MN AYK YATWWnt' HWE'm MN glwtm'n' 'ywp' MN dwšhw' 'ywk' ZNE AYK QDM ME YKOYMNym QDM MNDOM Y yzd'n' QDOM MNDOM Y ŠDYAn' 'ywk' ZNE AYK AHL Y MNW HWE'ym AHL Y ŠPYL'n 'ywp' AHL Y SLYtl'n' W 'ywk' ZNE AYK LAWHL OL AYK OZKWNM OL whšt' OZLWNm 'ywp' OL dwšhw' OZLWNm.

**299**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK MNW 'pst'k YPLHWNyt W bwymtl LA YHWWNyt W Znd pwrstyt W d'n'KH LA YHWWNyt W m'ndk' glyct 'wn'stl LA YHWWNyt W ZK TWB PWN K'L LA'wzmwyšn'.

**300**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK 'hlmn' PWN ZNE 3 QDM AYŠ-c 'wnst' LA YHWWNyt BRA AMT BNPŠE QDM YHMTWNyt 'ywk' mynšnyh dhywpt'n' 'ywk' hmlsšn' Y ŠPYL'n' W 'ywk' YLYDWNšn' Y zltwhšt spyt'm'n.

**301**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK GBRA cnd wyšt' OL m'n Y sthš'n OZLWNšn W 'thš nyd'dšn' tlsk'syh' OBYDWNšn' ME KRA YWM 'mhrspnd'n 3 b'l BYN m'n Y 'thš'n hncmn' OBYDWNty krpk W 'hl'dyh ME TME BRA ŠBKWNty MNW vyš OL TME OZLWNyt W 'thš nyd'dšn tlsk'syh vyš OBYDWNyt ADYN' ZK krpk W 'hl'dyh Y yzd'n' TME BRA ŠBKWNty PWN tn' m'hm'ntl YHWWNyt.

**302**

AP-š'n ZNE-c 'wgwn d'št AYK ME OBYDWNyt 3 MNDOM ZNE ŠPYL 'ywk' ZNE MNW 'yw'c-1 ŠPYL'yh pr'c OL hmpwrskyh ŠPYL'n'